

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Άρης Σαπουνάκης
Δρ Αρχιτέκτων Πολεοδόμος

Καθηγητής Αρχιτεκτονικής και Αστικής Σύνθεσης
του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η **ταυτότητα** ενός τόπου συγκροτείται από το σύνολο των ενεργητικών (θετικών και αρνητικών) ατομικών ή συλλογικών εντυπώσεων, απόψεων και συναισθημάτων για τον τόπο αυτό

Το περιεχόμενο της ταυτότητας μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί την απάντηση στην ερώτηση

ποιός ακριβώς είναι αυτός ο τόπος?

δηλαδή: ποιός είναι ο χαρακτήρας του, ποιές κοινωνίες επέδρασαν πάνω του και σε ποιόν βαθμό, έτσι ώστε να δομηθεί η μοναδικότητά του και, τέλος, για ποιόν λόγο ξεχωρίζει από παραδείγματα άλλων αντίστοιχων τόπων

Πότε ένας τόπος έχει ξεχωριστή ταυτότητα;
ή σε τι συνίσταται η **μοναδικότητά** του;

Η ταυτότητα ενός τόπου περιλαμβάνει
ένα εκτεταμένο σύνολο χαρακτηριστικών
που σχετίζονται με:

- τα αβιοτικά χαρακτηριστικά της περιοχής
(γεωμορφολογία, κλίμα κλπ)
- την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος
- την ένταση και τον χαρακτήρα της
ανθρώπινης παρέμβασης στην διάρκεια του
χρόνου
- την δυναμική του σημερινού κοινωνικό
γίνεσθαι

1

Ταυτότητα των πόλεων

Το στοιχείο **‘πολιτισμός’** εισάγεται στην ταυτότητα του τόπου από τη σημερινή αλλά και τις παλαιότερες ανθρώπινες κοινωνίες που έδρασαν εκεί, οι οποίες εκφράστηκαν μέσα από το δομημένο περιβάλλον και γενικότερα τις μορφές που δημιούργησαν

Σημείωση: Η υλική διάσταση της ταυτότητας ενός τόπου συντίθεται από το συνολικό ανθρωπογενές δομημένο περιβάλλον και όχι μόνο από τα εμβληματικά κτίσματά του

Η έννοια της **‘πολιτιστικής ταυτότητας’** ενός τόπου στηρίζεται στο σύνολο των μορφών που δημιούργησαν και δημιουργούν, οργανωμένα ή άτυπα, τόσο η σημερινή και οι παλαιότερες ανθρώπινες κοινωνίες, όπως αυτό γίνεται αντιληπτό από τους κατοίκους και επισκέπτες

Η πολιτιστική ταυτότητα ενός τόπου μπορεί να έχει χαρακτήρα

- (α) **υλικό**, κτίσματα, αντικείμενα, ακόμη και πολιτιστικό τοπίο, ή
- (β) **άυλο**, όπως για παράδειγμα ήθη και έθιμα, παραδόσεις κλπ

Στοιχεία που λειτουργούν όχι μόνο ως τοπόσημα αλλά ως trade marks

Συνιστώσες της ανάπτυξης

οικονομική

κοινωνική

πολιτική

Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό, αειφόρος ανάπτυξη είναι η «ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες»

- έμφαση στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, ανάπτυξη από ποιους + για ποιους?
- κίνδυνοι μονομερούς ανάπτυξης + εξάρτησης από τουρισμό

Η **πολιτιστική ανάπτυξη** εντάσσεται κατά κύριο λόγο στην κοινωνική συνιστώσα της ανάπτυξης και αφορά:

- ❖ την εξέλιξη του τομέα της ιδεολογίας με άμεση αναφορά στην διάνοηση, την λογοτεχνία, τις τέχνες και τον πολιτισμό γενικότερα
- ❖ ό,τι θεωρείται πολιτιστική κληρονομιά, είτε υλική είτε άυλη

Επειδή η ταυτότητα μίας πόλης είναι άμεσα δεμένη με την ιστορική της φυσιογνωμία και την πολιτιστική της κληρονομιά, η πολιτιστική της ανάπτυξη προϋποθέτει:

- την οργάνωση και αναβάθμιση της εικόνας της με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη της, και
- την προστασία, ανάδειξη και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται, δημιουργείται συχνά η ανάγκη για **επαναπροσδιορισμό του χαρακτήρα** ορισμένων περιοχών, είτε πρόκειται για ολόκληρες πόλεις είτε για συγκεκριμένα τμήματά τους

Στην μεταβιομηχανική πόλη:

η αποβιομηχάνιση ολόκληρων περιοχών οδηγεί στην επανάχρηση των παλαιών κτιριακών κελυφών με την ένταξη χρήσεων πολιτισμού & αναψυχής ενισχύοντας θετικά την απειλούμενη ταυτότητα των πόλεων (πχ Πλάκα και ιδίως Ψυρρή + Γκάζι, Λαδάδικα, Παλιά Βόλου κλπ)

Ο κατάλληλος **φυσικός σχεδιασμός**

μπορεί να συμβάλει

στην δραστική αλλαγή της αντιληπτικής εικόνας μιας περιοχής και, μέσα από αυτήν,

στον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας του τόπου και της ενίσχυσης της ελκυστικότητάς του

Για να επιτευχθεί αυτό απαιτείται συστηματική διερεύνηση των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την συγκεκριμένη περιοχή τόσο σε σχέση με τους κατοίκους όσο και σε σχέση με τους μελλοντικούς επισκέπτες ή/και επενδυτές

Ο σχεδιασμός θα στηριχθεί στην παραπάνω διερεύνηση των χαρακτηριστικών και ανάλογα θα υπογραμμίσει τα στοιχεία του χώρου που κρίνεται σκόπιμο ή/και θα εντάξει νέα ισχυρά στοιχεία

3

Στοιχεία της πόλης που ενισχύουν την ταυτότητά της

ΤΟΠΟΣΗΜΑ

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

3

Στοιχεία της πόλης που ενισχύουν την ταυτότητά της

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

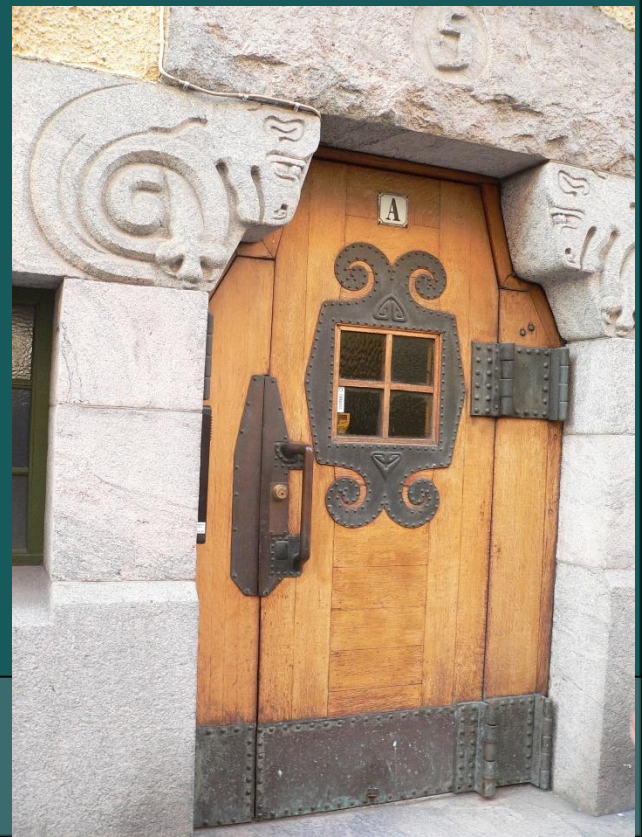

3

Στοιχεία της πόλης που ενισχύουν την ταυτότητά της

ΕΝΟΤΗΤΕΣ (συνέχεια)

3

Στοιχεία της πόλης που ενισχύουν την ταυτότητά της

ΟΡΙΑ ή ΦΡΑΓΜΑΤΑ

3

Στοιχεία της πόλης που ενισχύουν την ταυτότητά της

ΚΟΜΒΟΙ

3

Στοιχεία της πόλης που ενισχύουν την ταυτότητά της

άλλα στοιχεία που προσφέρουν χαρακτήρα σε έναν τόπο:
vista stoppers, γραμμική και σειριακή θεα, περικλειστοί χώροι κλπ

Το σήμα κατατεθέν ενός τόπου, όσο και να τονισθεί, να υπογραμμισθεί ή και να εμπορευματοποιηθεί, **δεν** εξασφαλίζει επισκέπτες και επενδύσεις σε σταθερή βάση

Για να ενισχυθεί η ελκυστικότητα του τόπου απαιτείται να αναβαθμισθεί η πολιτιστική του ταυτότητα μετά από διερεύνηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων με βάση τον υπάρχοντα ανταγωνισμό

Η ενίσχυση της ελκυστικότητας όμως προϋποθέτει και:

1. ενίσχυση, ακόμη και **επαναπροσδιορισμό** της υφιστάμενης εικόνας
2. οργάνωση **σχεδίου προστασίας, ανάδειξης και διαχείρισης** του τουριστικού πόρου με την αναβάθμιση των απαραίτητων τουριστικών υποδομών

Η περίπτωση του **Belfast**, UK

Το πρόβλημα:

Μηδενική ελκυστικότητα της πόλης σε επισκέπτες και επενδυτές λόγω των πολύχρονων συγκρούσεων καθολικών και προτεσταντών

Belfast, UK

Belfast, UK

Στόχος:

Εκτίναξη της ελκυστικότητάς του τόπου μέσα από τον πλήρη επαναπροσδιορισμό της ταυτότητάς του με δραστικές παρεμβάσεις στην εικόνα της πόλης

Εργαλείο:

Δραστικές παρεμβάσεις στην εικόνα της πόλης με την ανακατασκευή και προβολή των παλιών ναυπηγείων του Τιτανικού (Titanic Quarter)

Belfast, UK

Αυτές τις μέρες
συζητείται να
κατεδαφιστεί το
Παλάτι της
Κουλτούρας και
των Τεχνών
στη **Βαρσοβία**,
κατασκευής
1952-55,
δώρο του
Στάλιν

4

Επαναπροσδιορισμός της ταυτότητας μίας πόλης

Το κτήριο έχει ύψος 777 πόδια και κυριαρχεί στην εικόνα της πόλης

4

Επαναπροσδιορισμός της ταυτότητας μίας πόλης

Σημειώνεται ότι οι νεότεροι σε ηλικία κάτοικοι της πόλης τάσσονται υπέρ της διατήρησής του ενώ οι μεγαλύτεροι προτιμούν να μετατραπεί η περιοχή σε πάρκο

5

Ανάδειξη ολοκληρωμένου δικτύου πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Η περίπτωση του **Bariloche**, Argentina

Ναχουελ Ηουαρι λίμνη και Εθνικό Πάρκο

5

Ανάδειξη ολοκληρωμένου δικτύου πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Bariloche, Argentina

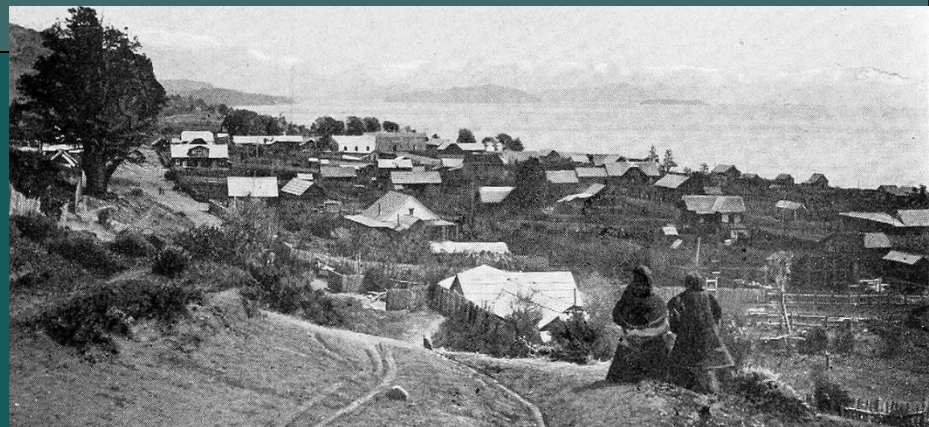
Μεγαλύτερη πόλη
στην Παταγονία

115000 κάτοικοι (2011)
> 1000000 επισκέπτες

Bariloche, Argentina

Έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα:

τόπος αναφοράς εξερευνητών, κτηνοτρόφων και αποστολών

1895: πρώτοι μόνιμοι οικιστές, κυρίως γερμανόφωνοι

1902: επίσημη ίδρυση του οικισμού

1930-40: λειτουργία των πρώτων ξενοδοχείων

σχεδιασμός του κέντρου της πόλης με αλπικό χαρακτήρα

1934: Nahuel Huapi National Park, πρώτο στην Αργεντινή

5

Ανάδειξη ολοκληρωμένου δικτύου πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Bariloche, Argentina

Εκτός από ορειβατικές & αλπικές δραστηριότητες το πάρκο προσφέρει και την αναζήτηση του *Nahuelito*

5

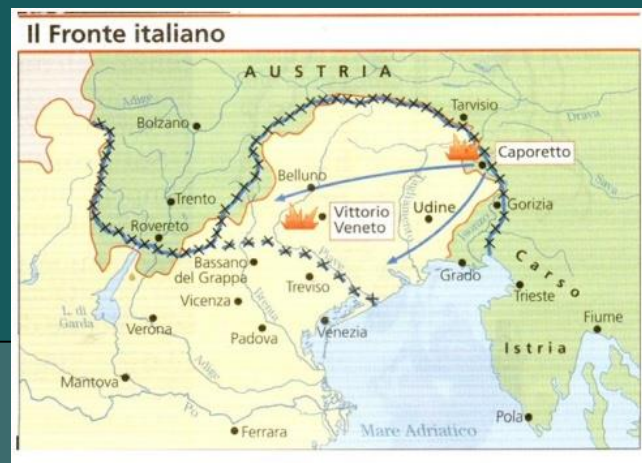
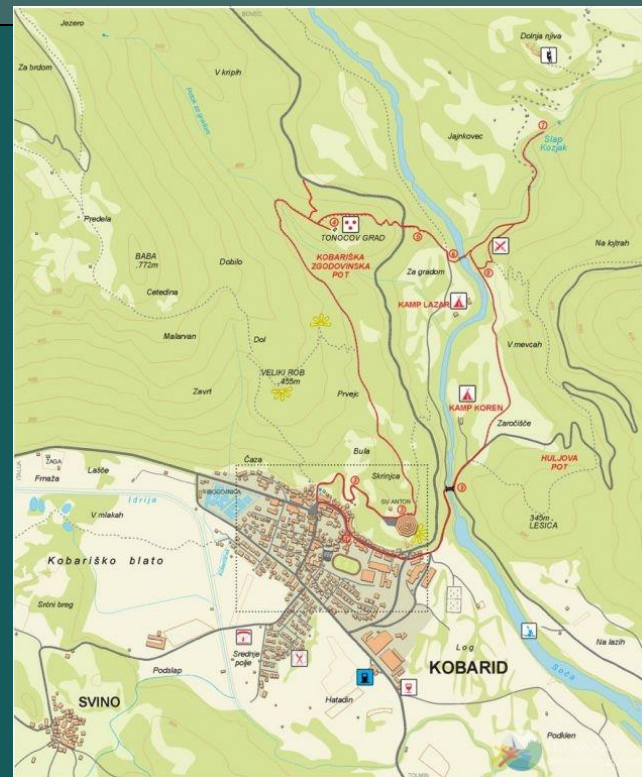
Ανάδειξη ολοκληρωμένου δικτύου πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Η περίπτωση του **Kobarid**, Slovenia

Kobarid, Slovenia (ιταλιστί: Καπορέτο)

5

Ανάδειξη ολοκληρωμένου δικτύου πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Kobarid, Slovenia

Η βαθύτερη ψυχολογική ικανοποίηση που αφήνει στον κάτοικο και τον επισκέπτη ένας συγκεκριμένος τόπος είναι δυνατόν να σχετίζεται με:

1. την ικανοποίηση των βασικών αναγκών του ανθρώπου όπως ασφάλεια, προσβασιμότητα κλπ
  2. την καθαρότητα προσανατολισμού και αναγνωρισιμότητα των στοιχείων της αντιληπτικής εικόνας του περιβάλλοντος
  3. την μοναδικότητα της συγκεκριμένης περιοχής (το πνεύμα του τόπου)
  4. την ικανότητα του τόπου να προκαλέσει ταύτιση στους χρήστες του
- Τα 3 τελευταία στοιχεία είναι άρρηκτα δεμένα με την **ταυτότητα** του τόπου

Πάνω απ' όλα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι όλοι όσοι ζούμε και εργαζόμαστε σε ένα τόπο συμμετέχουμε στον σχεδιασμό και στην δημιουργία της ταυτότητας του

Πρώτα απ' όλα **κτίζοντας** και μετά **χρησιμοποιώντας** τον χώρο

Για κάθε ιδιωτικό κτίσμα:

Παρότι οι στεγασμένοι χώροι σε ένα οικόπεδο είναι πλήρως ιδιωτικοί, οι όψεις, και ιδίως η πρόσοψη, αν και αυτοί τυπικά ιδιωτικοί, εν τούτοις συμμετέχουν στην διαμόρφωση της εικόνας και της ταυτότητας της πόλης

Το ίδιο συμβαίνει και με το χώρο του ιδιωτικού οικοπέδου που είναι ορατός από τον δημόσιο χώρο και λειτουργεί σαν εικόνα για όλη την ανθρώπινη κοινότητα

Για να προσεγγισθούν κατάλληλα οι ανάγκες των χρηστών του χώρου, αλλά και για να λειτουργήσει θετικά η πόλη στα πλαίσια του οξυμένου ανταγωνισμού, απαιτείται επίγνωση της λειτουργίας της αντιληπτικής εμπειρίας και η κατάλληλη ευαισθησία για τον σχεδιασμό

Για να συμβάλει στην ενίσχυση της ταυτότητας ενός τόπου, ο **σχεδιασμός** πρέπει να λαμβάνει υπόψη:

- τα **κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα** των χρηστών του χώρου αλλά και των προβλεπόμενων επισκεπτών η/και επενδυτών σ' αυτόν
- τις **πραγματικές λειτουργικές και άλλες ανάγκες**
- τις **πιθανές αναγνώσεις του λεξιλογίου του δομημένου περιβάλλοντος**

Επειδή η εικόνα που δίνει την ταυτότητα ενός τόπου περιλαμβάνει κάθε είδους χρήση του χώρου, είναι απαραίτητη η πλατύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού